

A KATOLICIZMUS HELYZETE A CSEHSZLOVÁK KÖZTÁRSASÁGBAN

A CSEHSZLOVÁK köztársaságban legutóbb 1930 decemberében lefolyt népszámlálás adatai alapján a kerek 15 milliónyi összlakosság közül a katolikusok száma 11,416.737 volt, tehát a lakosságnak 77.5 százaléka. Ebből az úgynevezett történelmi országok (Csehország, Morvaország és Szilézia) katolikusainak száma 8,390.228, vagyis ez országrészek lakosainak 78.5 százaléka — míg Szlovenszkon és Ruszinszkóban a katolikus lakosság száma 3,026.509, vagyis az ottani lakosság 74.5 százaléka.

Ezek a száraz szám adatok.

A csehszlovák respublika faji, lelkületi s nyelvi különbségekben hasonlít a régi Osztrák-Magyar Monarchiához — különbözik tőle, hogy nincs meg benne a közös múlt tradíciója. Ennek az egyesítő erőnek a hiánya sokkal jobban meglátszik a köztársaság lelki és világnézeti, mint fizikai vonatkozásaiban.

A mai csehszlovák köztársaság egykor a régi Szent Vencel és a régi Szent István országa volt. Ahogy Szent Vencel egyháza más módon fejlesztette és nevelte a lelkeket, éppen úgy Szent István egyháza is. A cseh léleknek a racionalizmus felé való hajlandósága különbözik a szlovák léleknek mélységet és magasságot kereső absztrakt lelkivilágatótól és a szláv lelkiség mindkét árnyalatú katolicizmusa egészen másként nyilvánul meg, mint a konkrétizmus felé hajló magyarok katolicizmusa.

De még magában a cseh katolicizmusban is két árnyalatot lehet megkülönböztetni: a prágai cseh és az olmützi morva lélek másságát. Erős katolikus lélek van a csehek között is, de ezt befolyásolja a minden üldözöttség kitermelte nemzeti érzés, amely az osztrák Habsburg-ház katolicizmusával szemben mintegy védelmül támadt fel benne. A cseh katolikus egyházban nincs meg az a Róma iránti föltétien odaadó engedelmesség, amely évszázadokon keresztül a morváknál megvolt, de nincsen meg az a miszticizmusból fakadó odaadás sem, amely a szlovák nép hitbuzgóságának egyik legerősebb alapja.

A római katolikus sohasem internacionális, de univerzális, ami azt jelenti, hogy az egyház nem él sehohol a nemzeti érzésen kívül; nem tagadja a nemzeti érzést, hanem megnevesíti ezt az egoisztikus érzést a Krisztus által hirdetett szeretetnek a melegével. Ezért az univerzális katolicizmusnak nincsen elnemzetlenítő iránya, mint az internacionális szocializmusnak, de nincs meg a sovinizmusnak könyörtelensége sem,

amely megoldhatatlanná teszi az emberi közületeknek békés együtt-
 érzését.

A fehérhegyi csata után, amikor az önálló cseh nemzet megszünt, a katolicizmus itt kettős irányban fejlődött. Az egyik irány, amelyet a főpapság vezetett s amely a Habsburgok felé orientálódott és támasza volt a közös birodalom gondolatának — ez volt az úgynevezett úri katolicizmus. A másik irány, amelyet a legyőzött nemzet és a nép fiaiból rekrutálódott szerzetesrendek és alsó papság vezetett — ez volt az úgynevezett nemzeti katolicizmus.

Ez a kettősség mind a mai napig fönállott és fönáll, bár az újabb püspöki kinevezések által és az újabb generáció nevelése által ez a különbség elhalványulóban van. Kétségtelen azonban, hogy a cseh dominikánusok, premonstreiek és a kolduló szerzetek sokkal erősebb katolikus falankszot képviselnek, mint a világi főpapság, mert a Habsburgok trónvesztettsége következtében a főpapság legerősebb támaszát, a trón és a birodalom hatalmát elveszítette, míg az alsó papság vezetése alatt tömörült katolicizmus a nemzeti érzés fellendülése által erejében fokozódott.

A köztársaság fönállásának 15 esztendeje alatt, amikor az egyház és az állam között konfliktusok támadtak, a főpapság sohasem tudott olyan erővel fellépni, mint azelőtt; s a katolikus hitelvek és a katolikus politikai elvek intranszigenciáját sokszor lemondással kellett áthidalnia a püspöki karnak, mert azt a tekintélyt és azt a százszázalékos biztonságot, amelyet a Habsburgok adtak, immár nélkülözte abban az alakulatban, amelyben a vezető gondolat a katolicizmus demokratizálása volt. A két nunciussvátság, Kordáé érsek nyugdíjazása, Salda egyetemi tanárnak papi funkcióitól való felfüggesztése, majd a teológiai kartól filozófiáira való áthelyezése — mind azt mutatja, hogy Csehszlovákiában a püspöki kar politikai ereje csökkent.

Viszont a katolicizmus, mint világnézet és mint a béke után sóvárgó lelkeknek megnyugtató filozófiája nem gyengül, mert Prágában a templomok tele vannak, a kegyhelyek búcsújárásain sokkal többen vesznek részt, mint azelőtt, a katolikus sajtó erősebb és a katolikus irodalom a legszebb virágzásnak indul. Lehet állítani, hogy az új cseh irodalom legjelesebbjei: Durych és Zahradníček tisztán katolikus világnézeti szellemben írnak.

Ez a reneszánsz azonban a nyugodt szemlélő előtt egy kérdést vet fel. Azt, hogy reakció-e ez az malmon levő huszita és szabadkőműves szellemmel szemben, vagy pedig átváltozása-e ez a cseh lelkiületnek, amely az elnyomatás alól fölszabadulva, immár nem a renitens és a tekintélyt romboló szellemmel kapcsolatba hozott huszitizmusban, de a tekintélyt fönntartó és tisztelő katolicizmusban véli megtalálni lelki momentumait az állam alapjai megszilárdításának.

A SZLOVÉNSZKÓI katolicizmus helyzete más, mint a történelmi országoké. Szlovénszkon a magyar katolikusok száma igen tekintélyes és Szlovénszkon ezer évig a magyar főpapok és a magyar papok ugyanazzal a rendi kiváltsággal bírtak, mint a magyar nemesség, aminek következtében a papság közjogi érzése sokkal erőteljesebb és sokkal kevésbé

fejet hajtó, mint az a történelmi országokban volt. Ne felejtjük azt el, hogy a szlovák lélek legnagyobb kivirágzását a transzcendentális katolicizmusban tudta elérni s ha ezer éven keresztül nézzük a magyar egyház történelmét, látjuk, hogy a legkiválóbb főpapok szlovák származásúak voltak, sőt még a legutóbbi időkben is szláv eredetűek voltak: Csemoch esztergomi hercegprímás, Császka kalocsai érsek, Prohászka székesfehérvári püspök, Párvy szepesi püspök stb. Áll az, hogy ubi episcopus, ibi ecclesia. A püspökök szelleme reányomta bélyegét az egyház egész szellemére is.

Az államfordulat a szlovenszkói püspöki kart, amelyet a közjogi konzervativizmus jellemezett, készületlenül találta. A kormányhatalom, amelyet akkor a légionáriusoknak éles, majdnem hittagadó szelleme vezetett, a püspökökkel szemben oly brutálítással járt el, amit ők kiálalni nem tudtak. Erőszakkal távolították el egyházmegyéjéből Batthyány Vilmost, Radnay Farkast, Párvy Sándort —¹ via facti felfüggesztették az esztergomi érsekprímásnak, Csemochnak a köztársaság területébe esett egyházmegyéje fölött való jurisdiccióját és a szlovenszkói egyházmegyéikbe olyan áldozárokat hoztak püspököknek, akiknek azelőtti szereplése inkább a nemzetiségi agitátorságban tündöklőit, mintsem hogy az egyház lelkiekben való közigazgatásának lettek volna előharcosai.

Abban az időben Róma a háború által megingott világ fölött megtépett vitorlákkal maga is a stabilitást kereste, ezért jóformán kritika nélkül fogadta el a csehszlovák kormányoknak prepozícióit s így történt, hogy a régi szlovenszkói nagytekintélyű püspökök helyett olyanok nevezettek ki adminisztrátorokká és püspökökké, akiknek a nagy tradíciójú és nagy műveltségű papság között tekintélyüket utólagosan kellett működésükkel megszerezniük, mert ezt előlegben hozni, mint az azelőtt szokásos volt, nem tudták.

Senki sem tud más lenni, mint amilyen a lényege. Miután ezeknek a főpapoknak lelki beállítottsága inkább nemzetiségi és a vélt elnyomás következtében keserű volt, kezdték magukat tisztán a nemzeti gondolat apostolai gyanánt gerálni és bizonyos szempontból ellentétbe helyezkedtek azzal az elvvel, — ami pedig Róma részére mindig irányadó volt — hogy a püspöki szék nem arra való, hogy eszköze legyen valamely célnak, hanem arra, hogy az a katolicizmus örök elvei megerősítésének legyen az alapja. Az új püspökök kezdetben olyan pástortleveleket adtak ki, amelyekben „mi szlovák püspökök“-nek nevezték magukat. Ez ellen éppen én szólaltam fel, hirdetve azt, hogy a római katolikus egyház szempontjai szerint nincsenek „szlovák püspökök“, hanem csak „római katolikus püspökök“, mert hiszen akkor a magyar katolikusok nem érezhetnék, hogy nekik is atyjuk és lelkiatyjuk az a püspök, akit az ő üdvösségük előmozdítására az egyház kirendelt.

Szlovenszkón kezdetben a püspöki javak ellen majdnem szekularizálási szellem lépett föl a kormányzatban s megalakult „az egyházi birtokok központi igazgatása“ („Centrálna správa drkevných velkostatkov“), amely az egyházi javak vezetését s az azokon való gazdálkodást a maga öncéljának tekintette, a püspöki kar tagjait — két kivétellel — a birtokok adminisztrációjából és azok jövedelméből kizárta s a javadalmak jövedelméből csak annyit juttatott a püspököknek és

csak akkor, amikor azt jónak látta, ami által a püspöki székek azelőtti közjogi függetlensége természetesen megrendült. Más annak a független főpapnak a helyzete, aki a maga egyházi javadalmaira támaszkodva az államhatalom beavatkozásától függetlenül intézkedhetik, mint azé a főpapé, akinek minden akciójában számba kell vennie azt, hogy tud-e cselekedni és tud-e intézkedni oly módon, hogy azért mindennapi kenyerétől megfosztva ne legyen.

Ez az a szellem, amely Szlovénzskón a katolicizmus függetlenségét erősen befolyásolja.

A Katolikus hierarchia a legtökéletesebb közigazgatási szervezet a világon. Rockefeller mondotta egyszer, — még a régi béke idejében — hogy a világon három tökéletes szervezet van: a római katolikus egyház, a német hadsereg és a Standard Oil Company. Most a világháború elmúlása után, ha számba vesszük a német hadsereg vereségét, az olajtársaság és a bakui források nagy nemzetközi póréit, látjuk, hogy Rockefellernek csak annyiban volt igaza, hogy a világ legtökéletesebb szervezete a katolikus egyház, mert sem a német hadsereg, sem a Standard Oil Company a világrengés nagy problémáit megtépettség nélkül kiállani nem tudta. Ennek a tökéletes szervezetnek a hierarchia azonban egyúttal a legprecízebb és legfinomabb eszköze, amelyben minden szög tökéletesen szabatos. Ha pedig ez a szabatoság nem teljesen tökéletes, akkor maga a szerv egésze érzi azt meg. A szlovénzskói püspöki kar függetlenségének korlátozása, másrészt a püspöki kar egyes tagjainak bizonyos irányban való túlszubsjektivitása az ittlévő katolicizmusnak életfunkcióját zavarja.

Nem szabad elfelejteni azt, hogy Szlovénzskón ezer évig a magyar öntudat és a magyar géniusz volt a *verbum regens*. Nem szabad elfelejteni azt, hogy — mint már említettem — a katolikus főpapok és a katolikus papok közjogi gondolkozással bírók voltak s nem szabad elfelejteni azt, hogy a katolikus iskolák fenntartása az államhatalomtól függetlenül a katolikus egyház érdekében független és szabad volt és ez a függetlenség és szabadság ma az állam által bizonyos mértékben korlátozva van.

Míg az egyház felfogása szerint az egyházjavak tulajdonosa és hasznélvezője az egyház, addig Benes csehszlovák külügyminiszter megállapítása szerint „az egyházjavak tulajdonosa az állam és csak a hasznélvezet illeti meg az egyházat“. Benes miniszternek ezt az elvét — amelyet előttem fejtett ki a prágai parlament külügyi bizottságában —¹ a nemzetközi bíróság előtt az egyházjavakért folytatott pörben a hivatalos felszólamlás ugyan módosította és a csehszlovák kormány ott azt allegálja, hogy „az egyházjavak tulajdonosa az egyház lévén, egészen mellékes, hogy ez a magyar vagy a cseh egyház által kezeltetik-e“.

Kétségtelen azonban, hogy a püspöki kar és a katolikus papság függetlenségének bizonyos csorbulása és az államhatalomnak a vezetésben való mind erősebb befolyása olyan eltéréseket mutat, amelyek az univerzalitás gondolatával szemben a relativitás gondolatát fejlesztik ki s az itt levő magyarság úgy érzi, hogy a katolikus egyház vezetésében nincsen az a százalékaránya, amely őt intelligenciájánál és számánál

fogva megilletné. Így az egyházmegyei központi hivatalokban, az aulában egyetlen magyar nemzetiségű vagy pláne magyar érzésű papot nem találunk, ami a különleges magyar vonatkozású ügyek elintézésénél gyakran érezhető. Az egyes püspökségek szemináriumában a magyar katolicizmus nem kapja meg azt az erőforrást, amelyre számánál fogva joga volna. Például a nagyszombati szemináriumban annak ellenére, hogy ebben az egyházmegyében a magyar katolikusok 48%-ot képviselnek, a magyar születésű papnövendékek száma alig 30%. A kassai egyházmegyében, ahol a magyar katolikusok a hivatalos statisztika szerint 25%-ot képviselnek, a szeminárium 60 teológusa közül csak 7 a magyar. A roznyói egyházmegyében — amely pedig tisztán magyar — a szemináriumban csak ii magyar papnövendék van és 13 szlovák. A szepesi egyházmegyében a szemináriumban nincs más, csak szlovák. A nagyszombati szeminárium tanárai között egyetlen magyar sincsen. A katolikus kispapok képzésénél szónoklatot magyarul nem tanítanak sehoh.

A katolikus középiskoláknál a visszafejlődés szintén nagy. Azelőtt 28 katolikus középiskola volt Szlovenszkón, ma ezeknek legnagyobb része laicizálódott. A piaristák és a premontreiek teljesen kikapcsolódtak s tisztán magyar katolikus középiskola ma már csak Komáromban van, amelyet a bencés rend vezet.

Az alsóbbfokú felekezeti iskoláknál a visszafejlődés rendkívül nagy, amit az államhatalom is előmozdít. A régi katolikus iskolák épületeit az államhatalom mindenütt elavultaknak, megnevelőknek nyilvánítja s az egyházközségeket új iskolaépületek emelésére szólítja fel. Miután azonban az egyházközségeknek vagyonuk nincsen, ez az útja annak, hogy az egyházközség iskolája helyett a község épít iskolát, amelyet átadva később az állami igazgatásnak, a laicizálódás és ezáltal a szlávosság telepei folyton fokozódnak.

A katolicizmusnak társadalmi téren való működése szintén annak képét mutatja, hogy az egyház az új vezetés alatt nagyon sokfelé inkább a szlávosítás eszközének tekinti magát, mint a szeretet egységesítő ereje által minden hívők édesanyjának. Az egyház vezetői az Actio Catholicát és a különböző egyházi ifjúsági intézményeket nem a sovinizmus kilengései nélkül való morális jellemképző intézményekké, de inkább az evangéliumi szeretet érzésével ellentétben álló nemzeti élharcosokká akarják átalakítani. Ennek folyományaként a magyar katolikus ifjúsági egyletek szervezetét csak a szlovák központ keretében lehet eszközölni; több helyen azonban a hatóságok ezt sem engedélyezik s így maga az ifjúsági actio catholica is lehetetlenné válik. De sok egyéb intézkedés is az áthasonulást célozza. Így egyebek között a magyar miséknek és magyar prédikációknak olyan időre való áttétele, hogy azokon a magyar közönség ne jelenhessék meg —¹ továbbá a nyelvtörvény rendelkezéseinek az egyházra való alkalmazása is. A nyelvtörvény 20 százalékos minősített kisebbséget kíván ahhoz, hogy az államnyelv mellett egy nemzetiségi nyelv is használható legyen. Ezt itt az egyházra is alkalmazzák, jóllehet sem a Saint Germain en Laye-ben kötött szerződés, sem az egyéb békeszerződések nyelvi intézkedései nem bírnak döntő hatállyal és érvénnyel ez egyházi kérdésekben.

A nyelvtörvénynek ilyen egyoldalú alkalmazása mellett azután szomorúan tapasztaljuk, hogy míg a 20%-nál kisebbszámú magyar katolikusok lelki szükségleteiről gondoskodás még akkor sem történik» ha a magyar hívek eziránt egyházi hatóságukhoz fordulnak, addig a szláv telepések által teletűzdelt magyar vidékeken gondosan őrködnek azon, hogy a szlovák vagy cseh kisebbség — még ha a 20 százalékot el sem éri — pap nélkül ne maradjon. Ennek tulajdonítható az is, hogy az eddig szintiszta magyar helyekre szlovák nyelvű és érzésű katolikus lelkipásztorokat küldenek olyan indokolással, hogy ott telepések is vannak.

Mindezek ellenére a szlovenszkói magyar katolicizmus ereje nem csökkent. Sőt az utóbbi időben bizonyos szempontból erősödés észlelhető, mert az emberi lélek hasonló a levegőhöz: mennél jobban összenyomják, annál nagyobb feszítőerejűvé válik s az itt levő katolicizmus vezetői tudják annak az értelmét, amit Szt. Ágoston tanított» hogy humilitas est prudentia és tudják, hogy a katolicizmusra is áll az a jelmondat, amely Párizs városának címerét ékesíti: fluctuat, nec mergitur.

SZÜLLŐ GÉZA.